

УДК 811, 111'24

РОЗВИТОК УМІННЯ ГОВОРІННЯ НА ОСНОВІ АУДИТИВНОГО ТЕКСТУ

Тетяна САВЕНКО (Кіровоград, Україна)

У статті розглядаються деякі підходи щодо формування вмінь говоріння на основі аудитивного тексту. Наводяться приклади завдань для навчання студентів іношомовному мовленню з урахуванням функціонального типу діалогу та монологу.

Ключові слова: комунікативно орієнтоване навчання, розвиток умінь говоріння, комунікативна компетенція, функціональний тип, принципи навчання іношомовному мовленню.

The author investigates some approaches for developing students' speaking skills built around an audio text. The article presents some learning activities focused on the functional type of dialogue or monologue performance.

Key Words: communicative teaching, developing speaking skills, communicative competence, functional type, principles of communicative language teaching.

Говоріння є одним з умінь, що формують комунікативну компетенцію студентів разом з умінями аудіювання, читання і письма. Проблема навчання говорінню студентів мовних спеціальностей завжди була в центрі уваги досліджень у галузі методики навчання іношомовному спілкуванню й наразі залишається актуальною. Різні аспекти формування мовленнєвої компетенції, зокрема розвиток умінь говоріння, розглядалися в роботах Є. І. Пасова [7], Н. К. Скляренко [11], А. А. Алхазішвілі [1], Г. О. Китайгородської [4], В. Л. Скалкіна [10, 11] та інших дослідників методики навчання іношомовному спілкуванню.

Завданням цього дослідження є вивчення ефективності розвитку вмінь говоріння із застосуванням автентичного аудитивного тексту та формулювання методичних рекомендацій для реалізації запропонованого підходу в навчальному процесі на заняттях із практики усного і писемного мовлення.

Метою навчання іношомовному спілкуванню студентів мовного факультету є набуття ними комунікативної компетенції в чотирьох видах мовленнєвої діяльності – говорінні, аудіюванні, читанні й письмі. У нашому випадку йдеться про розвиток умінь говоріння, тому розглядаються вправи для розвитку вмінь діалогічного і монологічного мовлення.

У методиці визначаються певні етапи навчання діалогічному мовленню, а саме: навчання реплікування, навчання побудови діалогічних єдностей, навчання побудови мікродіалогу та навчання розгорнутому діалогічному висловлюванню певного функціонального типу [6: 143]. У навчанні монологічному мовленню визначено такі етапи: навчання об'єднуванню зразків мовлення в понадфразову єдність, навчання монологічному висловлюванню на понадфразовому рівні, навчання монологічному висловлюванню на текстовому рівні. Вибір вправ для розвитку вмінь говоріння здійснюється з урахуванням етапу навчання цього виду мовленнєвої діяльності [6: 152].

У дослідженні запропоновано розглянути деякі підходи до формування й розвитку умінь говоріння на основі автентичного аудитивного тексту. Навчання аудіюванню й формування вміння розуміти мовлення на слух вимагає застосування спеціально створених вправ, які можуть забезпечити набуття студентами мовленнєвих навичок і вмінь аудіювання. Такі вправи пропонуються нами в авторському посібнику *Listening & Speaking* [8], який апробовано в навчальному процесі та активно використовується викладачами практики усного і писемного мовлення на факультеті іноземних мов Кіровоградського державного педагогічного університету. У посібнику запропоновано вправи для формування й розвитку навичок і вмінь аудіювання та вправи для розвитку вмінь говоріння на основі прослуханого тексту. Тексти підбрано відповідно до розмовної тематики, визначеної навчальною програмою з практики усного і писемного мовлення для 2-го курсу, спеціальність «англійська мова», – *Being a Student, The Professional Teacher, Health Care, Sports and Fitness, City Life and Sightseeing, Travelling and Transportation, A Country Profile*. Для кожної теми подано шість тестів для аудіювання з передтекстовими вправами, завданнями для розвитку вмінь аудіювання та контролю за розумінням прослуханого, завдання для розвитку вмінь говоріння на основі прослуханого тексту.

Для реалізації цілей навчання говорінню пропонуються переважно умовно-мовленнєві та мовленнєві вправи, укладені з дотриманням принципів комунікативно орієнтованого навчання іншомовного спілкування, а саме: принципу ситуативності, функціональності та мовленнєвої активності [7, 14]. Не виключається застосування мовних вправ, але тільки на підготовчому етапі для формування й розвитку мовленнєвих навичок – граматичних, лексичних і фонетичних.

Розглянемо вправи, що пропонуються для використання при вивченні розмовної теми *Travelling and Transportation*. Відповідно до вимог навчальної програми з практики усного і писемного мовлення ця тема вивчається на другому курсі, коли передбачено реалізувати такі практичні цілі:

- Розвиток умінь монологічного мовлення на понадфразовому рівні.
- Розвиток умінь побудови монологічного висловлювання на текстовому рівні.
- Розвиток умінь побудови мікродіалогу.
- Розвиток умінь побудови розгорнутого діалогічного висловлювання.
- Розвиток умінь діалогічного / монологічного мовлення за запропонованою комунікативною ситуацією.

- Формування вміння ініціативного спонтанного мовлення.

На кожному занятті практичні цілі уточнюються з урахуванням функціонального типу діалогу або монологу.

Вправа 1.

Для прослуховування студентам пропонується автентичний текст у формі діалогу. Передтекстові вправи націлені на розвиток лексичних навичок студентів. У завданні пропонується пояснити або розтлумачити лексичні одиниці. Контроль розуміння прослуханого діалогу здійснюється після першого прослуховування за допомогою тестового завдання на визначення правильного/неправильного твердження. Після другого прослуховування студентам пропонується завдання на розвиток умінь діалогічного мовлення, коли студенти відповідають на запитання, що наводяться у вправі. Це умовно-мовленнєва вправа націлена на розвиток вміння побудови діалогу розпитування. Види діалогічних єдностей – запитання → відповідь.

Наступне завдання націлене на розвиток умінь монологічного мовлення. Студенти мають розповісти про бесіду з відвідувачем туристичної агенції від імені агента. Це умовно-мовленнєва вправа з елементами симуляції. Практична ціль цієї вправи – розвиток вміння побудови монологічного висловлювання текстового рівня. Функціональний тип монологу – монолог-розповідь. Варіантом виконання цього завдання є розповідь про плани на відпустку від імені клієнта туристичної агенції. В обох випадках студенти можуть будувати розповідь самостійно або спираючись на запитання вправи, що дозволить побудувати логічне послідовне монологічне висловлювання.

Вправа 2.

Для прослуховування студентам пропонується автентичний текст у формі полілогу чотирьох мовців, які обговорюють свої плани на канікули. Передтекстові вправи націлені на розвиток фонетичних та лексичних навичок. Під час першого прослуховування студенти виписують слова/словосполучення схожі за значенням до запропонованих. Під час другого – заповнюють таблицю інформацією про вподобання/невподобання мовців, про їх плани та причини вибору місця відпочинку. Після другого прослуховування тексту, націленого на отримання детальної інформації, студентам пропонується розповісти про плани кожного з мовців, прокоментувати їхні вподобання/невподобання та причини вибору місця відпочинку. Це умовно-мовленнєва вправа. Практична ціль вправи – розвиток вміння побудови монологічного висловлювання текстового рівня. Функціональний тип монологу – монолог-повідомлення з елементами міркування. Варіантом виконання завдання є повідомлення про плани на канікули від імені одного з мовців з елементами міркування щодо планів співрозмовників.

Вправа 3.

У цій вправі студентам пропонується прослухати кількох мовців з монологічними повідомленнями про їхнє ставлення до морської подорожі. Передтекстові завдання

націлені на розвиток лексичних навичок студентів – пояснення англійською мовою слів/словосполучень та знаходження в прослуханому тексті слів/словосполучень, тлумачення яких наведено у вправі. Контроль розуміння прослуханого тексту здійснюється при виконанні студентами тестового завдання, у якому вони визначають, про кого з мовців ідеться в тому чи іншому висловлюванні. Після виконання завдань на розвиток лексичних навичок і тестового завдання, студентам пропонується завдання на розвиток умінь монологічного мовлення. Студенти розповідають про ставлення мовців до морської подорожі. Функціональний вид монологу – повідомлення, вид вправи – умовно-мовленнева. Варіант виконання цього завдання – розповідь про власні ставлення й уподобання від імені одного з п'яти мовців. Функціональний вид монологу – розповідь з елементами симуляції. Вид вправи – мовленнева.

Вправа 4.

Виконуючи цю вправу, студенти навчаються детальному розумінню тексту у формі інтерв'ю та побудові монологічного висловлювання текстового рівня. Передтекстові вправи націлені на розвиток лексичних навичок – студенти тлумачать запропоновані слова/словосполучення англійською мовою. Контроль розуміння прослуханого тексту здійснюється за допомогою тесту множинного вибору. Тестове завдання може бути використане для розвитку умінь діалогічного мовлення, коли студенти погоджуються/не погоджуються з вибором товаришів, обґрунтовуючи власну думку. У цьому випадку студенти здійснюють діалогічне мовлення, функціональним типом якого є діалог-обмін думками. У цьому випадку вправа буде мовленневою, оскільки студенти не обмежені умовами спілкування або завданням ужити певні лексичні/граматичні засоби.

Після виконання цього завдання, студентам пропонується відтворити почуте від імені одного з мовців. Практична ціль цього завдання – розвиток умінь монологічного мовлення текстового рівня. Функціональний вид монологу – розповідь з елементами симуляції. За рівнем комунікативності це мовленнева вправа, оскільки студенти вільні висловлювати власні ставлення, уподобання/неподобання й уживати лексику та граматичні структури для вираження цих значень за власним вибором. За певних умов, монологічне мовлення з висловленням власних ставлень може стати підґрунтям для залучення інших студентів, коли вони можуть висловити згоду/незгоду, обмінятися думками та враженнями, поставити уточнювальні запитання, перепитати, попросити обґрунтувати думку тощо.

Вправа 5.

На цьому етапі студенти прослуховують уривок радіопрограми з розповіддю про надзвичайну пригоду в літаку. Студенти слухають текст і виписують слова/словосполучення, тлумачення яких наведено в таблиці. При другому прослуховуванні студенти доповнюють інформацію. Практична ціль виконання цієї вправи – розвиток умінь аудіювання з детальним розумінням тексту. Після слухання студенти виконують два завдання, обидва націлені на розвиток умінь монологічного мовлення, функціональний вид монологу – розповідь, повідомлення. Виконання першого завдання цієї вправи передбачає створення власного монологічного висловлювання у формі стислого повідомлення обсягом до 5-6 речень. Так студенти навчаються передавати основний зміст прослуханого, тему повідомлення, головну думку, фактичний матеріал. Другим завданням є детальний опис подій прослуханого тексту. Практична ціль – розвиток умінь монологічного мовлення на текстовому рівні. Функціональний вид монологу – опис або повідомлення. Виконуючи це завдання, студенти навчаються не тільки продукувати монологічні повідомлення текстового рівня, а й розрізняти функціональні види монологу стилістично.

Вправа 6.

На цьому етапі студентам пропонується прослухати уривок радіопрограми, у якому подаються поради охочим відвідати Велику Британію. Передтекстові вправи націлені на розвиток лексичних навичок і поглиблення знань зі словотворення – студентам пропонується утворити всі можливі словоформи від запропонованих за допомогою суфіксів та префіксів. Також студенти розтлумачують англійською мовою запропоновані фразеологічні вирази та словосполучення. Це завдання можна пропонувати напередодні для виконання вдома з використанням одномовного словника. Контроль розуміння прослуханого тексту

відбувається за допомогою тестового завдання, де студенти визначають правильну/неправильну та невизначену інформацію.

Наступне завдання націлене на розвиток умінь монологічного мовлення на текстовому рівні. Студенти мають прокоментувати поради охочим відвідати Велику Британію. Функціональний вид монологу – міркування. Це мовленнєва вправа. Студентам також пропонується дати власні поради щодо подорожі Великою Британією. У цьому випадку стимулюється залучення студентів до невідготовленого ініціативного діалогічного мовлення, коли вони можуть висловити власні думки, ставлення та різними лексичними й граматичними засобами виразити значення згоди/незгоди, схвалення/несхвалення, запропонувати, заперечити, захопити тощо.

Виконання студентами всього комплексу вправ, приклади яких розглянуто нами вище, дозволяє реалізувати цілі навчання іншомовного спілкування студентів на 2-му курсі: навчити побудови логічного діалогічного або монологічного висловлювання відповідного функціонального виду на основі прослуханого тексту. Застосування посібника *Listening and Speaking* дозволяє реалізувати на заняттях принципи комунікативно орієнтованого навчання іншомовного мовлення та стимулювати мовленнєву активність студентів, розвивати вміння ініціативного невідготовленого діалогічного та монологічного мовлення.

Систематична робота з посібником *Listening and Speaking* дозволяє запропонувати методичні рекомендації щодо його застосування на заняттях з практики усного і писемного мовлення, основні з котрих ми наводимо в цьому дослідженні.

Однією з рекомендацій є застосування схем опор, які можуть бути ефективними в навчанні студентів діалогічному мовленню. У цьому випадку пропонується фокусувати увагу на функціональному типі діалогу. Схема не містить підказок щодо вживання лексики або граматичних структур, а допомагає студентам побудувати логічне висловлювання. Наприклад, при навчанні діалогу-домовленості можна запропонувати таку схему: початок розмови, повідомлення → уточнення, запитання → пояснення, надання уточнювальної інформації → згода/незгода, пропозиція → згода/незгода, інша пропозиція → домовленість. Такі схеми-опори можна використовувати на початковому етапі навчання діалогічного мовлення певного функціонального типу. У подальшому студенти можуть будувати діалогічне висловлювання самостійно.

Для побудови логічного монологічного висловлювання застосовуються запитання за змістом прослуханого тексту, які спочатку використовуються для розвитку вмінь діалогічного мовлення, у подальшому – як план для побудови монологічного повідомлення. Варіантом опори для монологічного мовлення може бути визначення основних подій, послідовність подій у прослуханому тексті, побудова висловлювання за ключовими словами.

Ключові слова – інша форма зорієнтувати студентів. Усі передтекстові завдання навчального посібника *Listening and Speaking* містять слова/словосполучення, важливі для розуміння змісту аудитивного тексту. Саме їх доцільно використовувати як ключові слова для побудови монологічного і діалогічного висловлювання.

Слід зазначити, що виконання лексичних вправ може дати кращі результати, якщо студенти роблять їх не безпосередньо перед слуханням, а заздалегідь як завдання для самостійної роботи, коли вони можуть скористатися одномовним та двомовним словником, що значно полегшить розуміння аудитивного тексту на занятті та, що важливо, збереже час, відведений на виконання того чи того завдання.

Отже, розвиток умінь говоріння як складник комунікативної компетенції студентів і як невід'ємний компонент усного мовлення може бути ефективним завдяки застосуванню спеціально розроблених завдань для навчання аудіюванню і завдань для навчання діалогічному і монологічному мовленню на основі прослуханого тексту.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алхазішвили А. А. Основы овладения устной речью / А. А. Алхазішвили. – М. : Просвещение, 1988. – 125 с.
2. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1985. – 160 с.
3. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1991. – 222 с.

4. Китайгородская Г. А. Принципы интенсивного обучения / Г. А. Китайгородская // Методика интенсивного обучения иностранным языкам / под ред. В. А. Бухбиндера, Г. А. Китайгородской. – К. : Выща школа, 1988. – С. 45–84.
5. Мильруд Р. П. Методика преподавания английского языка. English Teaching Methodology : учебное пособие для вузов / Р. П. Мильруд. – М. : Дрофа, 2005. – 253, [3] с.
6. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці) : навчальний посібник / С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2008. – 285 с.
7. Пассов Е. П. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е. И. Пассов. – М. : Русский язык, 1989. – 189 с.
8. Савенко Т. В. *Listening and Speaking*. Навчальний посібник / Т. В. Савенко. – Кіровоград : ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2013. – 100 с.
9. Скалкин В. Л. Обучение диалогической речи / В. Л. Скалкин. – К. : Радянська школа, 1989. – 158 с.
10. Скалкин В. Л. Обучение монологическому высказыванию / В. Л. Скалкин. – К. : Радянська школа, 1983. – 118 с.
11. Скалкин В. Л. Системность и типология упражнений для обучения говорению / В. Л. Скалкин // Иностранные языки в школе. – 1979. – № 2. – С. 19–25.
12. Austin S. *Speaking & Listening : a Contemporary Approach* / S. Austin. – Harcourt, Brace & World, Inc. USA, 1970. – 160 p.
13. Brown G. *Listening to Spoken English (2nd ed.)* / G. Brown. – London : Longman, 1990. – 120 p.
14. Littlewood L. *Communicative Language Teaching* / L. Littlewood. – Cambridge : Cambridge University Press, 1991. – 108 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Савенко – старший викладач кафедри практики германських мов Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: навчання говорінню студентів мовного факультету на початковому етапі; комунікативно орієнтоване навчання граматики.